

І.М. Федоренко, А.І. Каталенець

КРИТИЧНИЙ ОГЛЯД НАУКОВИХ ПІДХОДІВ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СУТНОСТІ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ

I.M. Fedorenko, A.I. Katalenets

CRITICAL REVIEW OF SCIENTIFIC APPROACHES TO DETERMINING OF ECONOMIC ESSENCE OF CURRENT ASSETS

Викладено результати досліджень сутності оборотних активів і оборотних коштів та проаналізовано різні підходи щодо їх тлумачення, які склалися у сучасній науковій думці. Це дало змогу згрупувати думки багатьох авторів і науковців та дати більш повне і точне визначення поняттям „оборотні активи“, „оборотний капітал“, „оборотні кошти“ та „оборотні засоби“. Також проаналізовано трактування економічної ролі і значимості оборотних коштів у історичному аспекті, прослідковано генезис наукової думки, розкрито основні складові оборотних активів та оборотних коштів, а також наведено основні показники, які характеризують ефективність їх використання. Застосування отриманих знань дозволить ефективно управляти оборотними коштами на підприємстві.

Ключові слова: *оборотні активи, оборотні кошти, коефіцієнт оборотності, тривалість операційного циклу*

Вступ. У сучасних умовах господарювання для більшості підприємств України одним із наслідків кризових явищ економічного розвитку стали гостра нестача необхідного обсягу оборотних активів та їх нераціональна структура, причиною чого є низький рівень розвитку менеджменту. Не знаючи сутності, ролі, значення, складових елементів об'єкта аналізу, управлінський персонал не зможе прийняти раціональні господарські рішення щодо підвищення ефективності використання оборотних активів.

Вивчення та аналіз наукових джерел показує, що такі вчені-економісти, як Артемов В., Галуза С., Демченко Т.А., у своїх наукових працях широко висвітлюють проблеми оцінки ефективності формування та використання оборотних активів та оборотних коштів, проблеми управління цією ефективністю, моделювання динаміки оборотних активів, оцінки їхньої вартості та ліквідності. Величезний внесок у дослідження теоретичної сутності оборотних активів зробили Білик М.Д., Благодатін А.А., Бланк І.О., Бутенко В., Партін Г.О., Серединська В.М. та ін. Проте, як з'ясувалося у результаті аналізу досліджень і публікацій, між вченими-економістами існують розбіжності щодо точного визначення сутності оборотних активів та їх складу, оскільки науковці часто отожднюють поняття „оборотні активи“ з іншими економічними категоріями. Цей аспект значно знижує ефективність процесу управління оборотними активами і, як наслідок, погіршує основні показники фінансово-господарської діяльності підприємства.

Постановка задачі. Метою статті є розкриття основних теоретичних підходів до визначення поняття „оборотні активи“, визначення їх відмінностей від інших подібних економічних категорій, а також формулювання власного бачення їх сутності та складу на основі проведеного дослідження.

При дослідженні теоретичних підходів до визначення сутності мобільних активів використовуються: діалектичний підхід, аналіз, синтез, індукція, дедукція, метод єдності історичного і логічного, метод порівняння, гіпотез, абстрактно-логічний і системний методи, та інші методи наукового пізнання.

Результати. Відмінності у трактуванні сутності оборотних активів слід у першу чергу пов'язати зі стадіями розвитку економіки, тобто розглянути історичний аспект даного явища. Так, за умов адміністративно-командної економіки оборотні активи отожднювалися з поняттям „оборотні кошти“, а їх функції полягали в основному у фінансуванні поточних витрат і розрахунково-платіжного обслуговування. Сучасні науковці, такі як Благодатін А.А. [1, с. 188], Поддєрьогін А.М. [2, с. 187] та Білик М.Д. [3, с. 133] також отожднюють ці два поняття. Пізніше у плануванні господарської діяльності домінуючими стали натуральні показники, що призвело до набуття сферою обігу другорядного значення, адже функції оборотних коштів зводилися тільки до фінансування сфери виробництва.

Виникнення дискусії між вченими, яка триває й досі, стосовно сутності оборотних активів датується серединою ХХ ст. Як наслідок, у сучасній науковій літературі існує безліч суперечливих думок щодо

сутності, значення і складу даних економічних категорій, а також щодо відмінностей між ними.

Наприклад, Бойчик І.М [4, с. 86] стверджує, що „оборотні кошти (оборотні засоби) – це сукупність оборотних фондів і фондів обігу“. Проте дане визначення, на нашу думку, є некоректним, адже у даному випадку не вказується на грошову форму оборотних коштів, які розглядаються у статичі, а їх сутність зводиться до об'єднання виробничих фондів і фондів обігу, в той час як оборотні кошти розпадаються на дані категорії, а не об'єднують їх.

Заслуговує уваги думка Верхоглядової Н.І. [5, с. 102], яка стверджує, що „оборотні кошти – це грошові кошти, які вкладаються в оборотні засоби і засоби обігу“. Хоча в цьому визначенні вказується на грошову природу оборотних коштів, але вони все ще розглядаються у статичі і не вказується їх головна функція – забезпечення безперервності виробництва.

Більш правильно визначення оборотних коштів, на нашу думку, наведено Шегдою А.В. [6, с. 161], згідно з яким оборотні кошти – це грошові кошти, авансовані в оборотні виробничі фонди і фонди обігу для забезпечення безперервності процесу виробництва, реалізації продукції та отримання прибутку. Подерьогін А.М. [2, с. 187] вживає замість терміна „авансовані“ слово „вкладені“, що є, на наш погляд, помилковим, адже оборотні кошти авансуються для їх подальшого повернення після закінчення виробничого циклу, а не вкладаються у оборотні фонди та фонди обігу, бо поняття „вкладення“ не передбачає обов'язкового повернення коштів власнику.

Термін „оборотні кошти“ в наш час вважається дещо застарілим. Поряд із ним зараз використовуються такі поняття, як „оборотні активи“, „поточні активи“, „оборотний капітал“, „оборотні фонди“ та „оборотні засоби“.

У останні роки деякі науковці, серед яких є Білик М.Д. [3, с. 133] і Благодатін А.А. [1, с. 188], для спрощення почали застосовувати замість терміна „оборотні активи“ термін „оборотні кошти“, але дані економічні категорії різняться між собою складовими елементами й економічною сутністю.

Внесемо ясність щодо сутності поняття „оборотні активи“. Найбільш точне визначення оборотних активів дали Серединська В.М. [1, с. 257] та Партін Г.О. [7, с. 118], які, спираючись на П(С)БО 2 „Баланс“ [8], зазначили, що „оборотні активи – це грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу“.

Не менше протиріч існує щодо складових елементів оборотних активів. Оскільки термін „оборотні активи“ широко використовується у бухгалтерському обліку, то з бухгалтерської точки зору доцільно до їх складу віднести всі елементи, зазначені у другому розділі активу бухгалтерського балансу (табл. 1).

Всупереч П(С)БО 2 „Баланс“ Партін Г.О. [7, с. 118] і Бланк І.О. [8, с. 253] до основних елементів оборотних активів додали витрати майбутніх періодів.

Отже, поняття „оборотні кошти“ та „оборотні активи“ не є синонімічними, оскільки вони мають різний елементний склад: до мобільних активів нале-

жать короткострокові фінансові інвестиції, які не входять до складу оборотних коштів, а до оборотних коштів - витрати майбутніх періодів, які не є елементом оборотних активів і у бухгалтерському балансі відображаються у III розділі.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика складових елементів оборотних активів та оборотних коштів)

Складовий елемент	Оборотні активи (згідно П(С)БО 2 „Баланс“)	Оборотні кошти
	„+“ – входять до складу „-“ – не входять до складу	
I. Оборотні активи:		
1.1. Виробничі запаси	+	+
1.2. Поточні біологічні активи	+	+
1.3. Незавершене виробництво	+	+
1.4. Готова продукція	+	+
1.5. Товари	+	+
1.6. Векселі одержані	+	+
1.7. Дебіторська заборгованість: - за товари, роботи, послуги - за розрахунками - інша поточна дебіторська заборгованість	+	+
1.8. Поточні фінансові інвестиції	+	-
1.9. Грошові кошти та їх еквіваленти	+	+
1.10. Інші оборотні активи	+	+
II. Витрати майбутніх періодів	-	+

Окрім цього існує розбіжність між роллю оборотних активів і оборотних коштів у процесі виробництва і обігу. Перші з них (зокрема, паливо, сировина, матеріали) споживаються і витрачаються у виробництві, змінюючи свій фізико-хімічний стан, повністю переносячи свою вартість на вартість новоствореної продукції. Оборотні кошти, на відміну від мобільних активів, не витрачаються і не споживаються, а повертаються після кожного циклу кругообігу, збільшені на розмір прибутку за умов прибутковості діяльності підприємства.

Оцінка ефективності використання оборотних коштів здійснюється за коефіцієнтом оборотності оборотних коштів і тривалістю одного обороту, яка розраховується за формулою:

$$T_{об} = ДП / K_{об} \text{ або } T_{об} = \frac{ДП}{ЧД/ОК} = \frac{ДП \times ОК}{ЧД},$$

де $ДП$ – дні періоду; $K_{об}$ – коефіцієнт оборотності оборотних коштів; $ОК$ – середньорічний залишок оборотних коштів, грн; $ЧД$ – чистий дохід (виручка) від реалізації продукції, грн.

Ефективність використання оборотних активів визначається за тривалістю операційного циклу, який характеризує загальний час, протягом якого фінансові ресурси знаходяться у запасах та дебіторській заборгованості:

$$ТОЦ = ТО_{ГК} + ТО_3 + ТО_{ГП} + ТО_{ДЗ},$$

де $ТО_{ГК}$ – тривалість обороту грошових активів, у днях; $ТО_3$ – тривалість обороту запасів сировини, матеріалів і інших матеріальних факторів виробництва в складі оборотних активів, у днях; $ТО_{ГП}$ – тривалість обороту запасів готової продукції, у днях; $ТО_{ДЗ}$ – тривалість інкасації дебіторської заборгованості, в днях [1, с. 261].

Серединська В.М. [9, с. 257] вважає поняття „оборотні активи“ та „оборотний капітал“ аналогічними, а Благодатін А.А. [1, с. 188], Поддєрьогін А.М. [2, с.187] та Партін Г.О. [7, с. 118] не вбачають різниці між оборотними коштами та оборотним капіталом.

Більшість економістів розглядають оборотний капітал як суму коштів, авансованих у оборотні активи чи фонди виробництва і обігу. Проте з огляду на те, що під капіталом в обліку частіше всього розуміють суму власних коштів, нам доцільно погодитися з трактуванням поняття „оборотний капітал“ Бутенка В. [10, с. 77], який зазначив, що „оборотний капітал (чисті поточні активи) – це різниця між поточними (оборотними) активами та короткостроковими зобов'язаннями“. Отже, оборотний капітал – це частина власного капіталу підприємства, яка спрямовується в оборотні активи.

Бойчик І.М. [4, с. 86] замість терміну „оборотні кошти“ у своїх працях вживає термін „оборотні засоби“, що, на нашу думку, викликано неправильним перекладом терміну „оборотные средства“ з російської мови, оскільки „засоби“ – це предмети та знаряддя праці, а не грошові кошти.

Отже, оборотні активи – це активи, які забезпечують безперервну поточну господарську діяльність підприємства і призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу або не більше як 12 місяців із дати складання балансу.

Висновки. В економічній літературі існує дуже багато досліджень і публікацій щодо оцінки поточних активів, моделювання їхньої вартості, аналізу ефективності функціонування тощо. Проте відсутня загальна думка стосовно визначення їх сутності. Окрім цього, відсутні дослідження різних підходів до з'ясування ролі, значення і складу оборотних активів.

Здійснивши такий аналіз, ми можемо зробити висновок, що більшість економістів з метою спрощення досліджень ототожнюють поняття „оборотні активи“ з поняттями „оборотні кошти“, „оборотний капітал“.

Основною відмінністю оборотних коштів та активів є те, що оборотні кошти – це грошовий вираз витрат майбутніх періодів та оборотних активів без поточних фінансових інвестицій. Оборотний капітал відрізняється від оборотних активів на суму короткострокових зобов'язань. Тобто, оборотний капітал – це чисті (власні) мобільні активи.

Таким чином, дані поняття неможна ототожнювати. У них є спільні риси та складові елементи, проте оборотні активи – це окрема економічна категорія.

Список літератури

1. Финансовый словарь / А.А. Благодатин, Л.Ш. Лозовский, Б.А. Райзберг – М.: ИНФРА-М, 1999. – 378 с.
2. Финанси підприємств: Підручник / А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк та ін. – К.: КНЕУ, 2004. – 546 с.
3. Финансовий аналіз: Навч. П осіб. / М.Д. Білик, О.В. Павловська, Н.М. Притуляк, Н.Ю. Невмержицька. – К.: КНЕУ, 2007. – 592 с.
4. Бойчик І.М., Харів П.С., Хопчан М.І. Економіка підприємства. – Львів: Сполум, 1998. – 212 с.
5. Верхоглядова Н.І., Ядранський Д.М. Економіка підприємства: навч. посібник – К.: Видавничий дім „Професіонал“, 2008. – 384 с.
6. Економіка підприємства: Навч. посіб. / А.В. Шегда, Т.М. Литвиненко та ін. – К.: Знання-Прес, 2003. – 335 с.
7. Партін Г.О., Загородній А.Г. Финанси підприємств: Навч. посібник. – Львів: ЛБІ НБУ, 2003. – 265 с.
8. Бланк И.А. Управление использованием капитала. – К.: Ника-Центр, 2000. – 656 с.
9. Теорія економічного аналізу. Підручник / В.М. Серединська, О.М. Загородня. – Тернопіль: Астон, 2006. – 368 с.
10. Бутенко В. Оборотный капитал предприятия. Прогнозирование статей финансовой отчетности: Справочник экономиста. – 2006. – №6. – С. 77–84.

В статті представлені результати досліджень сутності оборотних активів та оборотних засобів та проаналізовані різні підходи до їх трактування, складившись в сучасній науковій думці. Це дозволило сгрупувати думки багатьох авторів та учених, дати більш повне та точне визначення поняттям „оборотные активы“, „оборотный капитал“ та „оборотные средства“. Також здійснено аналіз трактування економічної ролі та значимості оборотних засобів в історичному аспекті, прослідковано генезис наукової думки, розкрито основні складові оборотних активів та оборотних засобів, а також наведено основні показники, що характеризують ефективність їх використання. Застосування отриманих знань дозволить ефективно управляти оборотними засобами на підприємстві.

Ключевые слова: оборотные активы, оборотные средства, коэффициент оборачиваемости, длительность операционного цикла

The article presents the results of research of essence of current assets and analyzes different approaches to their interpretation that have been developed in modern science. This has made it possible to group thoughts of many authors and researchers and to give more complete

and precise definition of “current assets”, “working capital” and “operating assets” as notions. Also, the authors have analyzed the economic interpretation of role and importance of working capital in historical perspective, examined genesis of scientific thought, solved the main components of current assets, and provided basic indicators that characterize effectiveness of their use. Applica-

tion of received knowledge will give an opportunity for effective management of working capital at enterprises.

Keywords: *current assets, operating assets, turnover ratio, the duration of an operational cycle*

Рекомендовано до публікації д.е.н. О.Г. Вагоною 23.04.10.

УДК 339.9

© Харин С.А., Коваленко В.В., 2010

С.А. Харин, В.В. Коваленко

ЭКОНОМИКА ГЕРМАНИИ: ЭКСПОРТНАЯ МОДЕЛЬ В УСЛОВИЯХ КРИЗИСА МИРОВОГО ХОЗЯЙСТВА

S.A. Kharin, V.V. Kovalenko

GERMAN ECONOMY: EXPORT MODEL IN THE CONDITIONS OF THE WORLD ECONOMY CRISIS

Рассмотрено положение Германии среди ведущих государств мира. Выполнен анализ структуры немецкой экономики и исследованы особенности экспортной модели хозяйства страны. Представлен график уровней ВВП ведущих стран мира. Выполнены анализ размеров ВВП на душу населения и экономическое сравнение по нескольким показателям экономик Украины и Германии. Экспортная модель хозяйства ФРГ с одной стороны показала острую ее уязвимость от мирового экономического кризиса. В то же время такая модель, как представляется, будет способствовать сравнительно быстрому экономическому подъему страны, связанному с ростом глобальной экономики.

Ключевые слова: *экспортная модель хозяйства, ВВП, экономика, рыночное хозяйство, промышленность Германии*

Прошло почти два десятилетия с момента объединения Германии. Представляет интерес, особенно в условиях мирового финансового кризиса, исследование экономического положения этой ведущей страны Европы. Сегодня Германия соответствует по уровню ВВП четвертому месту в мире, уступив очень длительно занимаемую ею предыдущую позицию Китаю. Номинальная величина ВВП Федеративной Республики, по данным МВФ [1], составляет 3,667 млрд долл. (рис. 1, а), что в 3,89 раза уступает США (ВВП которых достигает 14,264 млрд долл.), в 1,34 раза Японии (4,923 млрд долл.), не очень значительно, в 1,2 раза, Китаю (4,401 млрд долл.) и превосходит Францию, доля которой по отношению к ФРГ равняется 0,78 при ВВП 2,856 млрд долл. Англия имеет номинальный ВВП в 0,73 раза меньший от немецкого ВВП, Италия – в 0,63 раза. Примечательно, что ВВП России, получившей в последние годы значительные преимущества от добычи и экспорта энергоносителей, составляет только 46% от уровня ФРГ, а Украины, экономика которой опирается в весьма большой степени на горнометаллургический комплекс – только 5% от ВВП ФРГ.

Рассмотренные выше показатели и место Германии в экономическом облике планеты приобретают несколько другой характер при расчете ВВП по паритету покупательной способности (ППС). В этом случае (рис. 1, б) размер немецкого ВВП составит только 2,91 млрд долл. и его доля к показателю Соединенных Штатов изменится в пользу последних до 1/4,9. Особенно заметно указанное соотношение трансформируется в случае с Китаем (в первую очередь за счет его резко возросшей оценки ВВП), составив 1/2,72. Доля России и Украины к Германии увеличится соответственно до 78 и 12%.

Определенное представление о месте Германии в мировой экономике также дает исследование величин ВВП на душу населения. Вместе с тем в этом случае может иметь место не вполне достоверная оценка качественного состояния хозяйства стран, обладающих крупными запасами полезных ископаемых, например, нефти или газа и имеющих незначительное население. Многие из таких стран, не располагающих структурой экономики, не только соответствующей постиндустриальному инновационному развитию XXI века, но даже и отвечающих уровню середины прошлого столетия, тем не менее, характеризуются феноменально высоким показателем ВВП на душу населения, по сравнению с традиционно высокоразвитыми государствами, олицетворяющими в прошлом и настоящем развитие человеческой цивилизации, ввиду сравнительно большой численности их населения, несмотря на крупные размеры ВВП.

В 2008 г. Германия с показателем ВВП на душу населения 35,44 тыс. долл. в 2,42 раза уступала по этому показателю Катару (с 85,86 тыс. долл. на чел.), в 2,32 раза – Люксембургу (82,31 тыс. долл.), в 1,51 раза – Норвегии (53,45 тыс. долл.).

Высокое качество социального рыночного хозяйства ФРГ характеризует сравнительная близость этой страны по показателю ВВП на душу населения с такими государствами как США (46,86 тыс. долл.), Швейцария (42,78 тыс. долл.), Англия (36,52 тыс. долл.), которые несколько превосходят немецкий уровень. В то же время Россия, и особенно Украина, серьезно уступают ФРГ, соответственно составляя только 0,45 и 0,21 уровня последней.